

Інформаційна довідка щодо удосконалення Національної рамки кваліфікацій*

Анотація. Інформаційну довідку присвячено аналізу врегулювання відносин щодо наближення Національної рамками кваліфікацій України до Європейської рамки кваліфікацій. Акцентовано увагу на структурі та дескрипторах Європейської рамки кваліфікацій. Наведено результати порівняння Європейської рамки кваліфікацій і Української національної рамки кваліфікацій.

Ключові слова: Європейська рамка кваліфікацій, результати навчання, дескриптори рівнів кваліфікацій, Національна рамка кваліфікацій, професійне навчання.

Вступ.

Для громадян більшості європейських держав Європейський Союз (далі – ЄС) є відкритим ринком праці, де можна вільно пересуватися, здобувати професійну освіту, шукати роботу й працювати. Скористатися такими можливостями стає набагато простіше, коли кваліфікацію особи розуміють і оцінюють за межами кордонів держави її походження. Із цією метою ЄС розробив Європейську рамку кваліфікацій (EQF) – загальну європейську еталонну систему, яка полегшує розуміння рівня кваліфікації особи, дозволяє порівняти та визнати кваліфікацію особи в різних державах і системах освіти Європи.

Охоплюючи кваліфікації на всіх рівнях і в усіх підсистемах освіти та навчання, EQF містить повний опис кваліфікацій у 41 європейській державі, які беруть участь у її впровадженні шляхом наближення національних рамок кваліфікацій (NQF) до Європейської рамки кваліфікацій (EQF).

Основна частина.

У 2008 році держави-члени ЄС погодилися створити EQF. Наразі чинними є Рекомендації Ради від 22 травня 2017 року про Європейську рамку кваліфікацій для навчання впродовж життя та про скасування Рекомендації Європейського Парламенту та Ради від 23 квітня 2008 року про створення Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя¹.

Основу структури EQF складають вісім контрольних рівнів, які описують те, що особа має знати, розуміти та вміти робити. Ці «результати навчання» визначаються за критеріями (дескрипторами) для кожного рівня: знання (теоретичні та/або практичні); навички (когнітивні (логічне, інтуїтивне і творче мислення) та практичні (майстерність, здатність використовувати методи роботи, матеріали, інструменти та обладнання)); відповідальність і самостійність (самостійне та відповідальне застосування знань і навичок).

¹ Council Recommendation of 22 May 2017 on the European Qualifications Framework for lifelong learning and repealing the Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9620-2017-INIT/en/pdf>

Контрольні рівні кваліфікацій EQF розміщені послідовно, починаючи від базового (Рівень 1), – і до найвищого (Рівень 8)². Варто зазначити, що кількість рівнів у національних рамках кваліфікацій, наближених до EQF, зазвичай дорівнює восьми. Однак, така структура національної рамки не є обов'язковою. Так, NQF Ісландії та Норвегії складається із семи контрольних рівнів, а у NQF Ірландії та Словенії – із 10-ти. У редакції 2020-го року NQF України має 8 рівнів.

За допомогою EQF встановлюється зв'язок між національними рамками кваліфікацій та системами освіти, що дозволяє порівнювати кваліфікації³ різних держав (Рис. 1).

Рисунок 1⁴

Кожен із восьми контрольних рівнів EQF містить дескриптори⁵, що описують результати навчання, які мають відношення до кваліфікацій цього рівня в будь-якій системі кваліфікацій⁶. Дескриптори контрольних рівнів EQF виражені в більш загальних критеріях, ніж дескриптори рівнів кваліфікації у національних рамках. У такий спосіб EQF враховує особливості різних систем освіти та кваліфікацій держав, які наблизили свої національні рамки кваліфікацій до EQF. Наприклад, для деяких держав (Велика Британія, Ірландія тощо) спільною є риса слабкої інтеграції професійного навчання в систему формальної освіти, і саме запровадження національної рамки кваліфікацій відповідно до дескрипторів EQF дозволило вирішити проблему визнання кваліфікацій за результатами професійного навчання. Водночас в Австрії, Данії, Фінляндії, Німеччині, Нідерландах, Норвегії,

² Description of the eight EQF levels. URL: <https://europass.europa.eu/en/description-eight-efq-levels>

³ Compare national qualifications frameworks across Europe. Information about national qualifications frameworks and qualification levels. URL: <https://europass.europa.eu/en/compare-qualifications>

⁴ National qualifications frameworks (NQF) online tool. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/nqfs-online-tool>

⁵ Дескриптори (від лат. describo – описую) – показники, за допомогою яких: здійснюється опис кожного з рівнів рамки кваліфікацій у «термінах результатів навчання»; окреслюються вимоги до кваліфікацій на кожному з рівнів рамки кваліфікацій; вимірюються особисті якості (знання, уміння / навички, комунікація, відповідальність і автономія), що набуває особа в процесі навчання, і які характеризуються зростанням вимог до них на кожному наступному рівні; демонструються зростання кваліфікаційних вимог на кожному наступному рівні рамки.

⁶ Descriptors defining levels in the European Qualifications Framework (EQF). Learning Opportunities and Qualifications in Europe. URL: <https://europass.europa.eu/en/description-eight-efq-levels>

Швеції професійна освіта й навчання чітко інституціоналізовані в системі формальної освіти, але законодавством передбачені різні вимоги / можливості переходу для навчання з одного рівня на інший. Вирішенню зазначеної проблеми сприяло запровадження національних рамок кваліфікацій відповідно до дескрипторів EQF.

Визнання кваліфікації через EQF, по суті, означає відсутність потреби в повторному навчанні особи в разі працевлаштування в іншій країні. Однак, необхідно зауважити, що порівняння кваліфікації за допомогою EQF не призводить до її автоматичного визнання, оскільки використання EQF для порівняння є добровільним. EQF не замінює рамки національних кваліфікацій та не висуває вимог до будь-яких обов'язкових коригувань у національній рамці кваліфікацій; не посилює значення індивідуальних кваліфікацій у разі їх визнання за результатами порівняння; не має будь-якої регулюючої функції або повноважень, зокрема з присвоєння кваліфікації⁷.

В Україні Національна рамка кваліфікацій як системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів⁸ функціонує з 2011 року, однак триває процес оновлення змісту дескрипторів, релевантних до ринку праці, та наближення до EQF. Створено⁹ й активно функціонує Національне агентство кваліфікацій¹⁰. Стандарти і кваліфікації передбачені нормативними актами. Їх основу становлять Закони України: «Про освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту» і «Про вищу освіту»¹¹. Щоправда, потребує оновлення Закон «Про професійну (професійно-технічну) освіту». Актами вторинного законодавства визначаються дескриптори Національної рамки кваліфікацій. Хоча рівні української NQF розроблені з урахуванням EQF, вони не є такими самими, а інформація щодо компетентностей є більш докладнішою. Так, окрім категорій «Знання», «Уміння / навички», «Відповідальність / автономія», у дескрипторах рівнів присутня категорія «Комунікація».

Порівняння української NQF та Європейської рамки кваліфікацій (періоди 2014–2017 роки та 2020–2023 роки) здійснювалося з метою аналізу можливостей порівняння тих чи інших аспектів обох рамок, а також з'ясування того, чи є ці рамки достатньо розвинутими та реалізованими, щоб таке порівняння мало сенс. Варто зазначити, що Україна стала першою країною, що взяла участь у такій роботі, серед

⁷ European Qualifications Framework (EQF). URL: <https://www.accreditedqualifications.org.uk/european-qualifications-framework-eqf.html>

⁸ Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>

⁹ Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?find=1&text=%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD+%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE+#w2_1

¹⁰ Про внесення змін до Статуту Національного агентства кваліфікацій: постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2022 р. № 882. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/882-2022-%D0%BF#Text>

¹¹ Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

держав, які наблизили свої національні рамки кваліфікацій до EQF. Порівняння здійснювалося за чітко визначеними напрямками: завдання рамок кваліфікацій; сфера охоплення рамок кваліфікацій; рівні та дескриптори рівнів; підходи щодо результатів навчання; підтвердження неформального та інформального навчання / визнання попереднього навчання; забезпечення якості; визнання іноземних кваліфікацій; механізми управління; комунікація, помітність, прозорість, доступ до інформації; забезпечення прозорості та якості процесу порівняння¹².

За результатами порівняння сформована низка рекомендацій, основними з яких є:

кваліфікації вищої освіти чітко співвіднесені з Національною рамкою кваліфікацій, але інші типи кваліфікацій такого співвідношення не мають;

кваліфікації у професійній (професійно-технічній) освіті могли б виграти від упровадження додатків до дипломів / свідоцтв і застосування принципу коротших (чітких) описів результатів навчання;

підтвердження результатів неформального та інформального навчання в Україні варто поширити на інші види кваліфікацій у структурі Національної рамки кваліфікацій тощо¹³.

Висновки.

Високу професійну кваліфікацію працівника вважають необхідною умовою інноваційного зростання та стратегічним завданням сталого розвитку будь-якої держави. EQF став корисним інструментом для оцінювання кваліфікації особи, за допомогою якого європейські держави підвищують прозорість визнання кваліфікацій і полегшують вільне переміщення працівників. Окрім того, наближення національних рамок кваліфікацій до EQF дозволяє змістити акцент у професійній підготовці із систем освіти та навчання, які базуються на тривалості навчання або типі закладу освіти, у бік заохочення навчання впродовж життя, зокрема шляхом перевірки результатів неформального та інформального навчання. Будь-яка особа або роботодавець може використовувати EQF для кращого розуміння та порівняння кваліфікаційних рівнів у різних державах і різних системах освіти та навчання. Із 2012 року всі нові кваліфікації, затверджені в Європі, містять посилання на відповідний рівень EQF.

EQF – це своєрідний каталізатор для розвитку національних рамок кваліфікацій, заснованих на результатах навчання. Багато держав впроваджують національні рамки кваліфікацій із того часу, як приєдналися до Болонського процесу¹⁴. Станом на січень 2024 року 36 держав офіційно підтвердили про

¹² Comparison report of European Qualifications Framework and Ukrainian National Qualifications Framework. URL: <https://europass.europa.eu/system/files/2023-02/Comparison%20report%20final%20rev%2023-02-2023%20EN.pdf>

¹³ Comparison report of European Qualifications Framework and Ukrainian National Qualifications Framework. URL: <https://europass.europa.eu/system/files/2023-02/Comparison%20report%20final%20rev%2023-02-2023%20EN.pdf>

¹⁴ Об'єднання національних систем освіти і науки в європейський освітній простір з єдиними вимогами, критеріями і стандартами. Головна мета процесу – максимальна подібність рівнів вищої освіти, прозорість і легкість порівняння наукових ступенів, а також запровадження у закладах вищої освіти системи перезаліку кредитів, модульної системи

наближення своїх національних рамок кваліфікацій до EQF: Албанія, Австрія, Бельгія (Фландрія та Валлонія), Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Північна Македонія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ісландія, Ірландія, Італія, Косово, Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Люксембург, Мальта, Чорногорія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Швеція, Швейцарія та Туреччина.

Україна має Національну рамку кваліфікацій, узгоджену з Рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Наближення Національної рамки кваліфікацій до EQF, що є ключовим фактором для забезпечення справедливого і прозорого визнання в інших державах кваліфікацій, присвоєних національними закладами освіти, все ще триває.

В умовах повномасштабного вторгнення та масового переміщення за кордон осіб з українськими документами про освіту, завершення цієї роботи набуло нагального характеру з огляду на необхідність визнання кваліфікацій українців у Європі як для входження на ринок праці, так і для здобуття освіти. Зв'язок між кваліфікаціями різних держав є важливим не лише для українців в ЄС. Щоб почати відбудову, ринку праці України терміново потрібні вмілі та кваліфіковані професіонали.

У 2022 році Україна отримала статус держави-кандидата на вступ до ЄС і долучилася до Дорадчої групи EQF. Це означає, що наша держава повною мірою буде залучена до заходів з упровадження EQF, що надає можливість участі в проєктних командах і заходах EQF із взаємонавчання, а також отримувати фінансування ЄС на діяльність національних координаційних пунктів EQF через програму Erasmus¹⁵.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

навчання та спеціального додатку до диплому. URL: http://www.edupolicy.org.ua/dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html

¹⁵ Erasmus+ is the EU's programme to support education, training, youth and sport in Europe. URL: https://www.eacea.ec.europa.eu/grants/2021-2027/erasmus_en